

Amb la col·laboració de:

*Per a Xavier Aixalà
digne servidor de les elementalitats.*

J. V.

© 2023 del text, Josep Vallverdú Aixalà
© 2023 de les il·lustracions, hereus de Lluís Trepà
© 2023 de la supervisió científica, Càtedra Màrius Torres
© d'aquesta edició: Pagès editors, SL, 2023
Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat

Primera edició: octubre de 2023
ISBN: 978-84-1303-499-7
DL L 753-2023

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL
www.bobala.cat

◀ imprès a lleida ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.

**xilografies de
lluís trepat**

JOSEP VALLVERDÚ

***POEMES
DEL
GOS***

© Editorial Urgell

Dipòsit Legal: L. 96 - 1977

I.S.B.N. 84-400-2638-2

Editorial Urgell - Sló, 28 - Agramunt (Lleida)

Impremta G. Vicens - Guimerà, 15 - Agramunt

Primera Edició: Abril 1977

EDITORIAL URGELL
AGRAMUNT

BIOGRAFIA

Neix a Lleida, al bell mig del carrer del Carme, quasi davant de l'antic emplaçament del Balcó del Serraller, en plena canícula, a les dues del migdia del 9 de juliol de 1923. Qüestió d'un parell de mesos, i entrariem en la Dictadura de Primo de Rivera.

El seu pare procedeix dels límits de l'Urgell amb la Segarra, i la seva mare de les Garrigues.

Estudiant model de petit, fàcil i a estones brillant de més grandet. El seu pare, comerciant, se situava a Lleida dins una classe mitjana benestant, i el nen assisteix als Germans Maristes durant l'ensenyament primari, on aprèn de llegir i de recitar, i desenvolupa el seu gust pel llenguatge, completat per molta lectura a casa.

L'activitat física no el crida massa: és un nen gras, i s'estima més la conversa, els jocs d'imaginació.

El batxillerat el fa a l'Institut, on alguns professors expliquen en català, i els nens hi fan els apunts, també. La guerra l'atrapa de bell mig tot just acabat el segon. El tercer curs el fa en plena guerra, i el quart també, però molt sotraguejat: a meitat de la guerra Lleida és objecte d'atacs aeris, i el front s'acosta. Llavors la família se'n va, fugint de l'avanc dels franquistes, a diversos pobles de l'Urgell, amb parents també diversos.

Acabada la guerra, part de la família retorna a Lleida, mentre el pare busca d'establir-se a Barcelona. Josep Vallverdú recupera els cursos fets durant el període bèl·lic i el setè i darrer curs del batxillerat ja el fa a Barcelona, on a continuació entra a Filosofia i Lletres, el 1941. Fa l'especialitat de Filologia Clàssica, i obté el Premi Extraordinari de Llicenciatura el 1945. Però no accepta els carrils professorals d'ajudanties, i preparació d'oposicions que la Universitat li proposa. Intensifica el seu estudi de l'anglès i comença a traduir, mentre fa classes particulars. Un parèntesi de servei militar a muntanya, amb peripècies dignes d'una de les seves novel·les juvenils.

El 1948 la Universitat li proposa de presentar-se a una beca d'ajudant del doctor Jordi Rubió. És una mínima dotació del C. S. I. C.; passa les proves de selecció i el doctor Jordi Rubió se'l queda com ajudant en la confecció de fitxes de documents de cultura a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, on treballa

tot un any i escaig en buidar Registres de Cancelleria d'Alfons el Magnànim. És una etapa que ell recorda amb molt de grat, perquè està en contacte amb un mestre autèntic, i re-ferma una amistat que ha durat sempre més.

Però tampoc la investigació no és el seu camp autèntic, i accepta de passar a dirigir un centre d'ensenyament a Sant Feliu de Guíxols. Serà un contacte amb la Costa Brava que durarà set anys, i que veurà el seu casament i el naixement del fill.

A Sant Feliu intervé en tota mena d'activitats culturals, aprofitant la represa de la ciutat, passada la primera tongada opressiva de postguerra: comença d'arribar el turisme; i Josep Vallverdú, sense deixar de donar classes, ni de traduir, munta sessions de cinema-forum, fa conferències, crítica de cinema i teatre, col·labora en tot nou grup que sorgeix, i escriu durant anys i panys a la revista local «Ancora». Allí rep el primer premi literari, per una narració en castellà, el 1953, mentre escriu coses en català que no pot publicar.

El 1956 qüestions familiars el fan retornar a terres penitines. S'installa al poble d'on prové la família paterna, Sant Martí de Maldà, durant uns mesos, per passar després a l'Institut de Balaguer, on tenen plaça tant ell com la seva muller. Dos anys més tard anirà a Lleida, on entrarà a l'Institut com a professor d'idiomes.

El 1962 deixa l'Institut, es dedica a l'ensenyament particular i comença una forta activitat d'escriptor i traductor, perllongada fins avui.

El 1970 trasllada la feina docent a Les Borges, per instal·lar-se a Puiggròs, poblet veí; encara baixarà a Lleida per fer classes a la Secció Universitària durant dos anys, encarregat dels cursos de Literatura Catalana i Història de la Llengua. Igualment fa català a l'Escola Normal. Finalment, a partir de l'any 1974, abandona definitivament els lligams professionals amb Lleida.

CONDICIONAMENTS

El camp. De molt petit, el nen que era, gaudia estant en contacte amb la terra, amb els animallets i les plantes: els conills a la gàbia de la torre de la tia Ramona, l'hort del seu

avi a Sant Martí, la sentor dels matins i les marinades de cap-altard, la boira hivernal, l'espetic del canyar, la llenya serrada i el gemec estrident del fre dels carros... La llibertat d'horari del camperol li agradava molt més que no la porta aixecada sempre a la mateixa hora, de les botigues, o el timbre de les classes, inflexible, pels claustres de l'institut. No ha parat fins que ha pogut viure al camp. Des de qualsevol de les finestres de casa seva té el paisatge a l'abast de la mà, i els ocells, i les serps i les cuques.

L'observació del medi rural li donà des de petit un sentit directe de la vida i les activitats de la gent del camp, particularment de l'agrícola: més endavant, situaria quasi totes les seves narracions en pobles de pagès i en paisatges oberts, i reviuria els quefers i els atuells i el ritme de treball d'una terra i d'una gent antigues.

LA SOLEDAT

Lleugerament segregat dels altres nens de l'escola, diferenciat pel seu món imaginatiu i el gust del llenguatge, la més gran afeció a la lectura i el refús dels jocs violents i de competició, esdevingué un solitari, no pas per mera inhibició, sinó per un cert epicureisme: la soledat li permetia de reflexionar, de bastir fantasies, de sentir-se amo d'un àmbit. Encara avui, amb el cabell tot gris, cerca la soledat moltes estones. És incapaç d'escriure entre la gent; i els grups nombrosos, i la multitud l'emmalalteixen. Una frase de Leonardo da Vinci el colpí de jovenet: **E quando su sarai solo, tu sarai tutto tuo.**

BIBLIOGRAFIA

Als dotze anys recorda haver pujat a la tarima del professor de literatura de l'institut i haver-li allargat una faula que començava:

Una vegada
era un lleó
que no tenia
bou ni moltó.

El professor s'ho llegí, li va dir que continués, però era un professor que no tenia positivament cap simpatia per la llengua catalana.

Als tretze anys componia revistes a exemplar únic, escrites i il·lustrades per ell. Cal dir que ha dibuixat sempre amb facilitat, i només li manca la tècnica de les escoles i la decisió d'arribar al fons.

La biblioteca del seu pare era regularment abastida; i la del seu avi, al poble, molt plena de revistes antigues, de llibres d'acció, de col·leccions d'obres de teatre... Totes aquestes lectures, més la facilitat de fabulació dins la soledat, van fer germinar l'autor, possiblement nascut ja amb aquest condicionament.

La guerra ajuda, amb les llargues temporades al poble, a complementar aquelles lectures. També la guerra dinamitza més aquell noieta, l'esprimalga, el fa més independent, i la postguerra immediata li obre els ulls a misèries, testimoniatges de persecucions d'altre signe que les que havia vist tres anys abans. Llargues excursions en bicicleta, enfortiment, i també consciència de la perfectibilitat del fet d'escriure. Escriure és una «tasca» a més d'una tendència, d'una inclinació o un exercici: i tasca vol dir responsabilització, traçar-se un pla, tenir un propòsit... Escriu coses que no publica enlloc, com peces de teatre en un acte, que no són sinó sainets d'una única situació. Algun poema, retòric, però amb subjecció estricta als còmputs. No hi ha encara narració, no hi ha una direcció presa.

La Universitat el posa en contacte amb d'altres estudiants que pretenen d'escriure. També, el mateix any 1940 o 1941, assisteix a lectures d'obres literàries catalanes en cases particulars, com si fossin rites d'una religió prohibida. Triadú i Palau Fabre llegeixen Roselló-Pòrcel, i hom parla de Riba com d'un apòstol.

En acabar la carrera, comença traduint i fent-ho al castellà, com estava manat aleshores: s'adona que hi poden haver dos camins en literatura, l'un merament íntim, de crear i prou, i un altre que és obert, que passa per la materialització del volum i pel contracte editorial. Sempre ha seguit aquest darrer, es proposava, obscurament encara, la professionalització.

Però no té el coratge suficient per intentar l'espessa lluita de la professionalització total: no confia que aquell camí, que és aleatori en resultats, pugui menar-lo a una estabilitat econòmica. I procura combinar la tasca docent —que representa el salari— amb la tasca de publicista. Això ha volgut dir durant trenta anys ocupar tota una jornada en classes escolars

i a hores escriure, o traduir, o fer pròlegs, etc. I, encara, durant quasi vint anys, veure's obligat a escriure o redactar en castellà per a fora i en català per a dins.

El 1948 havia publicat un petit text de divulgació per a Seix i Barral, al qual seguiren el 1950 un conte a la col·lecció El Pont d'Armany, i que és el primer text català publicat per l'autor.

El 1959 estrena al Palau de la Música Catalana una adaptació escènica del poema de Mistral, «Nerta».

Del 1960 és «Festa Major», narracions editades per Albertí, primer volum aparegut.

El 1961, un dels vessants de l'activitat de Josep Vallverdú se satisfà inicialment amb «El Venedor de Peixos», novel·la juvenil, editada per Arimany. El 1961 també, queda finalista del Premi «Víctor Català», de narracions. L'obra, que roman inèdita, és «Peripècies».

1953, Premi «Joaquim Ruyra», amb «Trampa sota les aigües», editada per Estela.

1967, és coautor de «Lleida, problema i realitat», edic. 62.

1968, «La Caravana invisible», novel·la juvenil, edit. Taber.

1968, primer volum de «Catalunya Visió», amb fotos de Ton Sirera. Aquesta col·lecció es desplegarà fins a 1973, al llarg de vuit volums.

1968, Premi «Folch i Torres», per «Rovelló», edit. La Galera.

1968, «Catalunya continental», divulgació geogràfica, editorial Taber.

1969, «Catalans pel món», edit. Taber

1970, «En Roc Drapaire», Premi «Folch i Torres», edit. La Galera.

1970, «Proses de Ponent», finalista Premi «Josep Pla», editorial Destino.

1972, «Viatge entorn de Lleida», assaig comarcal, editorial Selecta.

1972, «La Caputxeta i el Llop», adaptació de l'obra del mateix títol, estrenada el 1970, edició reduïda per a ésser representada pels infants; editorial La Galera.

1972, «L'Home del Gats», editada per La Galera.

1973, «Els rius de Lleida», fotos de Ton Sirera, editorial Destino.

1973, «Hola Tom», finalista Premi «J. Santamaria», editorial Pòrtic.

1974, «Bernat i els bandolers», editorial La Galera.

1975, «Un Cavall contra Roma», edit. La Galera.

1976, «Tres xacals a la ciutat», editorial La Galera.

1977, «Els inventors de fantasmes», editorial La Galera.

La trajectòria última de l'autor és dins els llibres juvenils la novel·la per a adolescents o pre-adolescents.

Ha col·laborat habitualment a «Serra d'Or», «Tele/Estel», i, sobretot a les revistes juvenils i infantils, principalment «Cavall Fort», des dels seus orígens.

Ha escrit alguns estudis literaris, i ha compost pròlegs, estudis per a edicions poètiques, com «Lleida, vuit poetes», editada per Les Quatre Estacions, 1969; o de narrativa, com «Memòria de Riella», de Guillem Viladot; o d'assaig i investigació, com «Almacelles, visió d'un poble».

És autor, també, d'una història abreujada de la literatura catalana.

GRIS

Aquell gris, quasi res, un pensament,
que fuig tot just vingut,
endut pel vent, entre les mates,
llamp endevinat, retall d'aire,
zigzaguejant,
ja no es veu.

I tu, clavat,
badoc, tot just deixada
la dansa de les granotes.
Prou he cridat, i he estat
lladruquejant, mentre tu t'atabalaves.
Ja et destreny l'engúnia,
i aplanes pell contra ossada,
i tornes a esguardar el misteri
brut del braçal.
(Sabaters quasi voladors, i de granotes
ja res.)
El gris s'és esmunyit timons enllà.
Tu, tan feliç!

I per què no ho series?
Has nascut, per ventura, caçador?
Ni jo, t'ho ben juro,
ni jo.
Mes, si tan sols podia
ésser i no ésser, com el gris fugit,
sentir el perill, afuar-me...
Però sóc aquí, més ençà de la tragèdia;
i tu amb mi, company desanguniós,
apte per esguardar, badoc, granotes,
al dintell de la meva desesma.

G R O C

No em pesa, que sóc jo qui em peso.
Si sents que algú diu «a l'estiu
pesa el sol com una llosa»,
gira el cap, llepa't el morro,
i adona't de qualsevol cuca.
Saps? M'agrada aquest sol
que a la tarda ho pinta tot grogós
i ens banya de Van Gogh i de lubrícia.
Emergim d'aquest bany antic de llum
cap a la penombra;
però, embriacs, retornem al cercle, gran,
endins, de fora, a l'àmbit de galàxia.
Segles enllà, aquest mateix sol
ha encès baralles, ha assecat els morts,
pansit roselles, abatut espigues,
i ha escalfat, al campanar, batalls immòbils.
Obres un ull d'aram, sols un,
reposat, vitri.
Al racó just
on l'angle de la casa pinta fosques
les codines, allí jeus, ric del teu buit,
i una punta de vent et serpenteja
mig adormida, el pèl del costellam.
Sóc sota el sol, ets ombra endins,
i el groc que m'aureola
passa fugaç pel teu ull entreobert.